מרכז בדין
לחקר מדיניות המזרח התיכון

ד"ר אסף דוד, מנהל הפורום הישראלי לחשיבה אזורית, פרסם מאמר ב"הארץ" ביום 2 אוגוסט 2021 בו הוא סוקר את דו"ח מכון גיאורג אקרט הגרמני שיצא לאחרונה על ספרי הלימוד של הרשות הפלסטינית (רש"פ). במאמרו תחת הכותרת "תתפלאו, אבל ספרי הלימוד הפלסטיניים אינם אנטישמיים" מנסה ד"ר דוד להדגיש את ממצאי הדו"ח לאור התפיסה שלו המנוגדת לכיבוש (וראו להלן). הוא גם מתלונן על הבימה שניתנת למכוני מחקר ישראליים "שמרניים" אשר משפיעים בממצאיהם "החד-צדדיים" על קובעי מדיניות באירופה. בהיותי אחד מאותם חוקרים שאליהם הוא כנראה מתכוון ברצוני להעיר את ההערות הבאות:

א. בסתירה חדה וברורה לכותרת המאמר שלו, יש אנטישמיות בספרי הלימוד של הרש"פ. מדריכי המורים גם הם מצביעים על הדרכים שבהן זו מוחדרת אל מוחות התלמידים. להלן 2 דוגמאות:

1. בית בתוך שיר בספר לימוד לכתה ז' קורא לשחרור מסגד אלאקצא "מאחיזת הכפירה, מעוזרי השטן". האם אין זו אנטישמיות?

أَيْنَ الفَوارِسُ لِلأَقْصى تُحَرِّرُهُ مِنْ قَبْضَةِ الكُفْرِ مِنْ أَعْوانِ شَيْطانِ؟

(*השפה הערבית*, כתה ז', חלק א' (2020) עמ' 67)

2. מדריך למורה המלווה ספר לימוד היסטוריה לכתה י' כולל גיליון הערכת תלמיד אשר עוסק בשלושה נושאים. הנושא השלישי (מסומן באדום) מעריך את יכולתו של התלמיד "להבהיר את מטרת הכנופיות הציוניות בביצוע מעשי טבח", עם שלוש אפשרויות: "טוב" (3 [נקודות])", "מספיק (2)" ו"בלתי מספיק (1)". תלמיד ש"הגדיר בצורה נכונה את מטרת הכנופיות הציוניות בביצוע מעשי טבח" מקבל את הציון "בלתי מספיק". תלמיד ש"קישר בצורה נכונה את הגות הכנופיות הציוניות אל ביצוע מעשי הטבח על-ידן" מקבל את הציון "מספיק", בעוד שזה אשר "קישר בצורה מדויקת בין ביצוע מעשי הטבח הציוניים להגות הדתית היהודית" מקבל את הציון "טוב (3)". שוב, האם הניסיון הפדגוגי לתעל את התלמיד לבצע חיבור בין היהדות למעשי טבח איננו אנטישמיות מהסוג הגרוע ביותר?

جدول (٢): مصفوفة مستويات الأداء:

المحك/ مستوى الأداء	جيد (٣)	مرضٍ (٢)	غير مرضٍ (١)
تعداد أسماء شخصيات عربية وفلَسطينية دافعت عن فِلَسطين.	ذكر أسماء قياديين دافعوا عن فِلَسطين بشكل دقيق وصحيح.	معظم المعلومات التي قدمها عن القادة صحيحة.	معظم المعلومات التي قدمها عن مفهوم الالتزام غير صحيحة.
تفسير أسباب سقوط المدن والقرى الفِلَسطينية بيد العصابات الصهيونية.	المعلومات التي قدمها عن سبب سقوط المدن والقرى دقيقة وصحيحة.	معظم المعلومات التي قدمها عن سبب سقوط القرى صحيحة.	معظم المعلومات التي قدمها عن سبب سقوط المدن والقرى غير صحيحة.
توضيح هدف العصابات الصهيونية من ارتكاب المجازر.	ربط بين ارتكاب المجازر الصهيونية والفكر الديني اليهودي بشكل دقيق.	ربط بين فكر العصابات الصهيونية وارتكابها للمجازر بشكل صحيح.	حدّد هدف العصابات الصهيونية من ارتكاب المجازر بشكل صحيح.

(מדריך למורה, *גיאוגרפיה והיסטוריה מודרנית ובת-זמננו של פלסטין*, כתה י' (2018) עמ' 164)

אפילו הדו"ח של מכון גיאורג אקרט עצמו, שמנסה להסתיר תופעות כאלה בספרי הלימוד של הרש"פ (שתי הדוגמאות שהובאו לעיל אינן מופיעות שם), מציג מקרה של גישה אנטישמית בספר לימוד של הרש"פ: "ספר לימוד אחד מספק טקסט לימודי המציג מוטיבים אנטישמיים" (עמ' 172).

ד"ר דוד עצמו מודה במאמרו ב"הארץ" ש"דוגמאות לאנטישמיות... קיימות בספרי הלימוד הפלסטיניים, אולם עפ"י צוות המחקר היקפן מוגבל".

מדוע, אם כן, קבע את הכותרת המטעה למאמרו?

ב. מכון גיאורג אקרט מצא גם היבטים שליליים אחרים בספרי הלימוד הפלסטיניים. למשל, הטלת ספק בלגיטימיות קיומה של מדינת ישראל (ע"ע 171, 173 בדו"ח) והתייחסות חיובית לאלימות נגד אזרחים ישראלים (תמצית מנהלים עמ' 4), אבל הוא עדיין עומד על דעתו שספרים אלה עומדים בתקני אונסק"ו. לאור זאת, ולאור פגמים אחרים, אני תוהה אם דו"ח זה, בן 194 העמודים, הוא אכן מדעי מבחינה מקצועית. לי הוא נראה כמוטה פוליטית במידה לא מעטה.

ג. ד"ר דוד מציין לשבח מחקר שנערך בעבר על ספרי הלימוד הפלסטיניים והישראליים כאחד ע"י פרופסורים דניאל בר-טל מאוניברסיטת תל אביב וסאמי עדוואן מאוניברסיטת בית לחם. המחקר ההוא היה מוטה בצורה איומה וכתבתי עליו ביקורת בעת פרסומו (2013). החוקרים פשוט הסירו מהמחקר את ספרי הלימוד הפלסטיניים הקיצוניים ביותר (אלה העוסקים בלימודי דת) ולעומת זאת הכניסו את ספרי הלימוד החרדיים (שאינם כפופים למערכת החינוך הישראלית הרשמית) כדי להראות ששני הצדדים קיצוניים, לכאורה, במידה שווה, פחות או יותר. הם גם השמיטו מרשימת הקטגוריות המחקריות את זו העוסקת בחינוך לשלום (כי פריטים מהסוג הזה הופיעו רק בספרי הלימוד הישראליים). והיו גם כשלים חמורים נוספים באותו מחקר שעליהם הצבעתי בזמנו.

ד. לפי דעתו של ד"ר דוד, לפלסטינים – בהיותם עם כבוש – יש זכות מלאה לבטא התנגדות לכובש (ישראל) בספרי הלימוד שלהם, באופן שיש להתייחס בסלחנות לביטויי השנאה והאלימות המופיעים בהם – בניגוד לדעת כותבי הדו"ח שאותם הוא מבקר על כך. הוא רק שוכח לציין, כחוקר ותיק של המזה"ת, את העובדה שבעיני הפלסטינים כיבוש פלסטין החל עם עצם ייסודה של מדינת ישראל ב-1948, ולא ב-1967. ולמי שאינו יודע זאת, להלן דוגמה אחת מספרי הלימוד: בטבלה שלהלן, המופיעה בספר לימוד מתמטיקה והמציינת את מספרי הפלסטינים בעולם לפי אזורים בשנת 2015, עפ"י המרכז הפלסטיני לסטטיסטיקה, מוכנסים הפלסטינים אזרחי מדינת ישראל תחת הסיווג "בתוך השטחים הכבושים בשנת 1948" (השורה השניה בוורוד):



٥ الجَدْوَل الآتي يُوضِّح أَعداد الفلسطينيين في العام ٢٠١٥م، حسب مركز الإحصاء الفِلِسْطينيّ:

المنطقة	عَدَد السُكانَ
الضفة الغربية وقطاع غزة	٤٧٥٠٠٠٠
داخل الأراضي المحتلة عام ١٩٤٨م	١٤٧٠٠٠٠
في الدول العربية	٥٤٦٠٠٠٠
في الدول الأجنبية	٦٨٥٠٠٠

أُرَتِّب مناطقَ تواجُد الفلسْطينيّين تنازلياً حسب أَعداد السُكانَ:

(*מתמטיקה*, כתה ד', חלק א' (2020) עמ' 22)

לכן אני סבור שאסור להיתמם ולדבר על זכותם של הפלסטינים לפעול נגד הכיבוש כל זמן שהם מתכוונים לשטח ש"מהנהר ועד לים". מכאן נובע שאין לעשות להם הנחות ולהצדיק את ביטויי השנאה והאלימות נגד ישראל והיהודים בספרי הלימוד שלהם בשם "הכיבוש", כפי שעושה ד"ר דוד.

ה. ד"ר דוד מדגיש את ממצאי הדו"ח שספרי הלימוד של הרש"פ "קוראים לסובלנות, חמלה, מחילה וצדק" אבל איננו מציין שהדו"ח קובע באופן ספציפי (בעמ' 170) שפריטים כאלה מובאים בהקשר של החברה הפלסטינית בלבד, ללא כל קשר לישראל או בהקשר הסכסוך. מחדל כזה מצידו כנראה מצביע על כך שהוא לא קרא בצורה מעמיקה מספיק את הדו"ח (או לפחות את הסיכום המופיע בו). לא אקצין ואומר שהוא התעלם מזה בכוונה.

ו. בסיכום, מאמרו של ד"ר אסף דוד הוא, בעיני, הצהרה פוליטית טהורה ללא כל ערך מקצועי.

ד"ר ארנון גרוס

אוגוסט 2021



ד"ר ארנון גרוס הוא מומחה לענייני המזרח התיכון בעל תואר ד"ר ממח' לימודי המזרח הקרוב באוניברסיטת פרינסטון בארה"ב. הוא גם עיתונאי בעברו שעבד קרוב ל-40 שנה בקול ישראל בשפה הערבית, שם רכש ניסיון נוסף בתחום המזה"ת. מאז שנת 2000 הוא חוקר את היחס ל"אחר" ולשלום בתוכניות לימודים שונות במזה"ת, בפרט זו הפלסטינית, וחיבר דו"חות רבים בנושא זה, תוך בדיקת למעלה מאלף ספרי לימוד ומדריכים למורים. ד"ר גרוס הציג את ממצאיו בפני קובעי מדיניות באו"ם, בקונגרס של ארה"ב, הפרלמנט האירופי, הפרלמנט הבריטי, האסיפה הלאומית הצרפתית, הבונדסטאג הגרמני, הפרלמנטים הקנדי והשוודי ובכנסת ישראל, כמו גם בפני מכוני מחקר ועיתונאים.